דני ואזנה

מאוגדים

Scanned by CamScanner

דני ואזנה

מאוגדים

התחדשות העבודה המאורגנת בישראל

מפעל הפיס
דברים טובים מתחילים כאן

שחקים

Scanned by CamScanner

Dani Vazana

Unionized

עריכה: דפנה ברמלי
עימוד ועיצוב: אילנה לאסרי
עיצוב העטיפה: ספרי ניב
צילום עטיפה: גבי ברדה

מפעל הפיס
דברים טובים מתחילים כאן

הספר יצא לאור בסיוע מועצת הפיס לתרבות ולאמנות

© כל הזכויות שמורות למחבר דני ואזנה,
ולשחקים הוצאה לאור
www.daniozana.com
daniozana@gmail.com

© אין להעתיק, לשכפל, לצלם, לתרגם, לאחסן במאגר מידע
או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי בלי
אישור בכתב מהמחבר.

דאנאקוד: 800-18602

Printed in Israel, 2017

Scanned by CamScanner

לקרן אשתי
ולשלושת ילדיי האהובים,
אור, עידו ואיתי
שממלאים את חיי באושר.

Scanned by CamScanner

תוכן

פתח דבר / 11

מבוא / 13

פרק 1: **רקע היסטורי** / 17

"לא נבנה כאן בית ציוני כבית עבדים" / 17
אבן פינה – הקמת ההסתדרות / 22
שנות ההגמוניה של ההסתדרות / 28
"שפיטה במקום שביתה" – הקמת בית הדין לעבודה / 37
לא לעולם חוסן – קץ ההגמוניה / 38

פרק 2: **העבודה המאורגנת בעידן המדיניות הניאו־ליברלית** / 43

המהפך הפוליטי – חיסול מדיניות הרווחה בישראל / 43
סדר עולמי חדש – מרייגן ותאצ'ר ועד תוכנית הייצוב / 46
מחוזים קיבוציים כלליים לחוזים אישיים / 52
על סף שבירה. פירוק ההסתדרות מנכסיה – רפורמת רמון / 55
התנגשות אידיאולוגית עם השלטון / 70
חלומות בהקיץ: מחיפה כימיקלים ועד מטרו דן / 84
העבודה המאורגנת מדשדשת, ההיי־טק פורח / 88
התפכחות – התפוצצות בועת ההיי־טק (2000-2007) / 91

Scanned by CamScanner

פרק 3: **בדרך לשיקום העבודה המאורגנת (2007–2011)** / 94

משלבים ידיים עם המעסיקים / 94
ממשבר הסאבפריים להזדמנות היסטורית. עסקת החבילה / 100
תיקוני החקיקה בשירות התארגנות העובדים / 107
התארגנויות או לא להיות – חידוש העבודה המאורגנת / 113
ניצנים ראשונים של התארגנויות עובדים / 115
הקמת האגף להתאגדות עובדים / 128
מגבשים אסטרטגיית פעולה / 137
בין תיאוריה למעשה – ניסוי כלים בענף הפיננסים וחברות כרטיסי האשראי / 146
כישלונות ראשונים – להחזיר את הרוח למפרשים / 161
בעד ונגד ההתאגדות: סערה במסדרונות החברה / 168

פרק 4: **תהליכים מאיצים לגל ההתארגנות** / 173

הופעת ארגון "כוח לעובדים" – מקליניקה לארגון עובדים / 173
מאבק בין ארגוני עובדים / 181
רוח חדשה מנשבת מבית הדין לעבודה / 191
המחאה החברתית כמקור השראה / 194
כשל בתרבות הארגונית / 207

פרק 5: **פריצת דרך: התאגדות עובדי פלאפון – פסק דין תקדימי** / 212

רוקמים את החלום במעוז הקפיטליזם / 212
התנגשות בין זכות ההתארגנות לזכות המעסיק לחופש ביטוי / 222
שביתה ראשונה בענף הסלולר / 236
פסק דין "פלאפון", החלטה היסטורית / 241
המעסיקים בקרב בלימה. מעתירה לבג"ץ ועד ניסיון לביטול בית הדין לעבודה / 248

פרק 6: **תחילתו של סחף ההתאגדויות** / 254

"סלקום" על הקו – מתארגנים / 254
"פרטנר" מתחברים להתארגנות / 270

Scanned by CamScanner

"הוט מובייל" – מהדשים את המאבק / 275
ענף חברות כרטיסי האשראי במאבק מאסף – "לאומי קארד" מתארגנים / 277

פרק 7: **התארגנויות בענף התקשורת / 281**

מעיתונות מאורגנת לחוזים אישיים – שבירת העבודה המאורגנת בעיתונות / 281
דרך רצופת משברים – ענף התקשורת תחת עננה / 289
ניצני התארגנות ראשונים בענף / 296
קולות של תקווה – כשהעדשה פוגשת את המחאה החברתית / 307
מארגנים את הענף. הקמת "ארגון העיתונאים בישראל" / 311
התארגנות בערוץ 10 – יו"ר ההסתדרות במעוז הטלוויזיה המסחרית / 317
התארגנות בקבוצת "ידיעות אחרונות" / 323
התארגנות עובדי "מעריב" – איפה הפנסיות? / 327
התעוררות מחודשת בעיתון "הארץ" / 330

פרק 8: **התארגנויות בענף ההיי־טק / 335**

סטארט־אפ חברתי / 335
סנונית ראשונה: "נס טכנולוגיות" / 336
באג בתוכנה – התארגנות עובדי sap / 342
"אמדוקס" – מהודו באהבה / 346

פרק 9: **המעסיקים במאבקי בלימה / 357**

הכרזת מלחמת חורמה על גל ההתאגדויות / 357
ועדים פנימיים כארגון עובדים / 360

פרק 10: **היום שאחרי. ועד העובדים כשותף חדש במערכת יחסי העבודה / 367**

כל הדרך להסכם קיבוצי – יושבים לדבר / 367
הכנות לקראת המשא ומתן. מיפוי צרכים וגיבוש דרישות / 370
הכשרת המתארגנים – עושים בית ספר / 384

Scanned by CamScanner

קונפליקט או שיתוף עובדים / 388
מרחיבים את זירת הפעולה – זירה תקשורתית ופרלמנטרית / 399

פרק 11: **העבודה המאורגנת משנה את פניה** / 407

ההסתדרות כתנועה חברתית / 407
העסקה קבלנית – הסדין האדום / 413
שובו של עיתון "דבר" – קולות מן העבר / 422

פרק 12: **שנים מתעתעות בשוק העבודה** / 425

הוועדים הגדולים תחת מתקפה / 425
נמל חיפה ונמל אשדוד – רפורמה בנמלי הים / 427
"רכבת ישראל" – בלימת חירום למיקור חוץ / 430
חברות התעופה – רפורמת השמיים הפתוחים / 442
"דואר ישראל" – פתיחת השוק לתחרות / 444
"כימיקלים לישראל" / 450
"הדסה עין כרם" – איפה הכסף? / 459
מהצעות חוק תבוא הישועה – חוק בוררות חובה / 461
נשק השביתה – היד על השלטר / 468

פרק 13: **האתגרים הבאים בעולם העבודה המאורגנת** / 477

אתגרים משפטיים / 477
אתגרים חברתיים / 479

סוף דבר / 484

ביבליוגרפיה / 489

תודות / 493

הערות המחבר / 495

רשימת מרואיינים / 499

Scanned by CamScanner

פתח דבר

מתחילת העשור הנוכחי התרחשו בשוק העבודה שני תהליכים ששינו ללא הכר את מפת העבודה המאורגנת בישראל. מצד אחד, גל התארגנויות עובדים דרמטי בענפים חדשים ומפתיעים במגזר הפרטי ששטף את המשק – שהביא לסיומה של בצורת ארוכת שנים בעולם העבודה המאורגנת בישראל ונשא עמו הבטחה גדולה להתחדשות ימיה כקדם. מצד שני, דווקא הוועדים החזקים והוותיקים במגזר הציבורי נקלעו לגל מאיים של רפורמות ממשלתיות ושל מהלכים אגרסיביים שנקטו מעסיקים ומקבלי החלטות בממשלה, שחברו יחדיו להחלשת העבודה המאורגנת בישראל.

בבסיס כל המאבקים הללו עובר כחוט השני מוטיב של התנגשות רעיונית בין שתי תפיסות עולם כלכליות־חברתיות מנוגדות: זו הניאו־ליברלית, הדוגלת בכלכלת שוק חופשי, המניעה את המעסיקים לסכל התארגנויות חדשות ולהחליש את ועדי העובדים הוותיקים בשוק העבודה – מחד גיסא, וזו הסוציאל־דמוקרטית, שעל עקרונותיה נשענת העבודה המאורגנת מראשית התפתחותה – מאידך גיסא. התנגשות אידיאולוגית עמוקה זו מקפלת בתוכה שורה של סוגיות מרתקות ושנויות במחלוקת, המובאות לדיון בספר זה. הספר בוחן את התהליכים הדרמטיים שהתחוללו בעולם העבודה המאורגנת מראשית ימיו, סוקר את מאבקי העובדים פורצי הדרך במגזר הפרטי לצד מאבקי הבלימה במגזר הציבורי, משרטט את דמויותיהם של אנשי מפתח מרתקים

Scanned by CamScanner

שעיצבו מחדש את עולם העבודה המאורגנת, ומנתח סוגיות והיבטים חשובים הנוגעים לשוק העבודה בישראל.

השתלשלות האירועים בספר מוגשת לפי סדר כרונולוגי ונסמכת על ספרות עשירה ועל מאמרים ומסמכים ארכיוניים, אך חשוב מכך, היא נשענת על עדויותיהן של עשרות דמויות מרכזיות מעולם העבודה המאורגנת בישראל. דמויות אלו מבטאות קשת רחבה של השקפות עולם ושל עמדות מרתקות ביחס לעבודה המאורגנת. במרואיינים: ראשי הסתדרות בעבר ובהווה, מעסיקים, בכירים במערכת המשפט, אנשי תקשורת, תעשיינים, חברי כנסת, פעילים חברתיים, יושבי ראש ועדי עובדים וגורמים משפיעים נוספים בשוק העבודה המאורגנת בישראל. קולם האותנטי של האנשים שהיו ברגעיו המכריעים ביותר לאורך העשורים האחרונים, המובאים בספר באמצעות עשרות ראיונות מרתקים שקיימתי, הוא חומר הגלם ההיסטורי המדויק, האמין והמציאותי ביותר שאפשר להעלות על הכתב כמסמך רב ערך.

דני ואזנה, אוקטובר 2017

Scanned by CamScanner

מבוא

המסע המרתק של העבודה המאורגנת בישראל חולף על פני שלוש תקופות משמעותיות שטלטלו ועיצבו אותה בכל פעם מחדש. בתקופה הראשונה, שראשיתה בטרם הקמת המדינה וסיומה בשלהי שנות השבעים של המאה העשרים, הכתה העבודה המאורגנת את שורשיה האיתנים בקרקע הפורייה שהכשירו חלוצי היישוב, והפכה לחלק בלתי נפרד משוק העבודה המתפתח. בעשורים אלה חסתה העבודה המאורגנת תחת צלם של ההסתדרות ושל שלטון מפא"י הסוציאלי, אשר נהנו מהגמוניה מוחלטת והציבו את העובד בראש סולם העדיפויות. אולם בשלהי תקופה זו החלו תהליכים חיצוניים ופנימיים מורכבים לכרסם בה, לפגוע במעמדה ולערער את יסודותיה. זו תקופה מרתקת ורבת תהפוכות שהשפעותיה ניכרות בה עד עצם היום הזה.

בשנות השמונים של המאה העשרים נכנסה העבודה המאורגנת בשעריה של תקופה קשה שהתפרשה על פני כמעט שלושה עשורים. במהלכם פינתה את הבמה המדיניות הכלכלית־חברתית הסוציאליסטית, שעליה נשענה העבודה המאורגנת, לטובת מדיניות ניאו־ליברלית שהכתה שורש בכלכלה ובחברה הישראלית, פחת מעמדם של החוזים הקיבוציים לטובת אלו האישיים, גבר הניכור כלפי ההסתדרות, ורעיון העבודה המאורגנת נדחק לקרן זווית. תהליך זה לא התרחש בן לילה, אלא באופן הדרגתי ובהשפעת מהפכים פוליטיים, שינויים שחלו בתקשורת

Scanned by CamScanner

הישראלית, תמורות בכלכלת השוק העולמי ותהליכים פנימיים מורכבים שהתרחשו בתוך ההסתדרות.

עד לפני שני עשורים הייתה ההסתדרות שרויה במצבה הקשה ביותר מיום הקמתה. לאחר עשרות שנים של הגמוניה מוחלטת, שבהן נטלה תפקיד מכריע בהקמת המדינה שבדרך והייתה שותפה מרכזית בעיצוב מדיניותן הכלכלית־חברתית של ממשלות ישראל לדורותיהן, חלו פיחות מואץ במעמדה ובעוצמתה כארגון בעל השפעה על סדר היום הכלכלי־חברתי במדינה, וכרסום רב בכוחה של העבודה המאורגנת בישראל. ההסתדרות שקעה בחובות כבדים, היקף חבריה צנח באופן דרמטי בעקבות ניתוקה מקופת חולים הכללית, והיא איבדה שיעור ניכר ממקומות העבודה המאורגנים. בשנים אלה היא התבוססה בעימות אידיאולוגי חסר סיכוי אל מול ממשלת הימין, הושמצה בידי הציבור, זכתה לכתף קרה מהתקשורת – שהתפרקה בעצמה מהעבודה המאורגנת, והסתפקה בתפקידה כאיגוד מקצועי גרידא. כל אלה הותירו אותה נטולת יומרה להרחבת העבודה המאורגנת, ורחוקה מרחק רב ממימוש תפקידה כתנועה חברתית משמעותית כפי שעיצבו אותה מייסדיה בראשית דרכה.

גל התארגנויות העובדים ששטף את המשק בעשור הנוכחי מסמל את ראשיתה של התקופה השלישית במסעה של העבודה המאורגנת בציר הזמן – תקופה המבשרת את תחיית העבודה המאורגנת בישראל. כשנדמה היה שרק פסע הפריד בינה ובין שקיעתה אל נבכי ההיסטוריה, התחולל המפנה ששינה את פניה של ההסתדרות והציב אותה מחדש כגוף רלוונטי בעל השפעה כלכלית־חברתית בישראל. אלו שנים שהתאפיינו בהתעוררות חברתית של בני מעמד הביניים – צעירים משכילים שהשיבו את העבודה המאורגנת לתודעה הציבורית ונשאו אותה אל חוף מבטחים לאחר שנדמה היה שהיא על סף שקיעה למצולות. סיפורו של גל ההתארגנויות הוא סיפור מרתק שאינו מתרחש יש מאין; המפנה, שהתרחש בעידן הניאו־ליברלי נגד כל הסיכויים, הוא פרי תעוזתן וחזונן של כמה מהדמויות המרכזיות המופיעות בספר, וכן הוא צירוף של תהליכים חברתיים־כלכליים ושל נסיבות שנכרכו יחדיו בציר הזמן עם אותן דמויות כדי להחיות מחדש את העבודה המאורגנת בישראל.

Scanned by CamScanner

הסיבות לדעיכתה של ההסתדרות, כמו גם למפנה הדרמטי שהוביל לפריחתה המחודשת, מובאות בהרחבה בספר זה, לרבות עדויותיהן של הדמויות המרכזיות שנטלו חלק באירועים החשובים. יותר ממאה וחמישים אלף עובדים התאגדו בשנים האחרונות והקימו ועדי עובדים במאות מפעלים וחברות במשק הישראלי. זהו נתון חסר תקדים בקנה מידה עולמי, אך נוסף על היקפה המרשים של התופעה, חשיבותה הרבה היא בענפים שבהם היא פרצה – חברות בשוק הפרטי בענפי הטלקום, ההיי־טק, התקשורת, הפיננסים, הביטוח, התחבורה, רשתות המזון המהיר ובענפים נוספים שעבודה מאורגנת נחשבה עד לפני שנים אחדות לזרה ומרוחקת מהתרבות הארגונית שלהם.

ההתעוררות המרשימה במגזר הפרטי – לצד הרפורמות המאיימות על הוועדים החזקים במגזר הציבורי – טלטלה את שוק העבודה בישראל ושינתה את פניו. אם בעבר היו אלה שערי מפעלים נעולים בשלשלאות וחסומים בצמיגים בוערים ששימשו זירת התגוששות מרכזית בין העובדים ובין המעסיקים, הרי שכיום התרחב המאבק אל זירות נוספות התופסות תפקיד מכריע בעיצוב דמותה של העבודה המאורגנת, ובהן הזירה התקשורתית הגועשת, שמרבית עובדיה התאגדו; הזירה המשפטית, שהוציאה תחת ידיה בזה אחר זה שורה ארוכה של פסקי דין תקדימיים ומחוללי שינוי בשוק העבודה בישראל; והזירה הפרלמנטרית, שהיה לה תפקיד משמעותי בחקיקה ובהסדרים לעיצובו מחדש של שוק העבודה המאורגנת.

מעל הכול היו אלה תהליכים חברתיים עמוקים שהפיחו רוח חיים באלפי המתאגדים החדשים, והם שמיצבו את גל ההתאגדויות הנוכחי כמהפכה החברתית המשמעותית ביותר שפרצה בישראל בעשורים האחרונים. למעשה אי אפשר להבין את עוצמתה ואת משמעותה של תופעת התארגנויות העובדים הפוקדת את המשק בעת הזו, בלי להציג את התמונה במלואה; בלי לספר את סיפורו המטלטל של עולם העבודה המאורגנת בישראל לאורך כל שנותיו, החל מימי הקמת היישוב ועד היום, ובלי לתאר את השפעותיו – השפעות שמקורן בשינויים פוליטיים, חברתיים ותקשורתיים שהתחוללו במדינה.

Scanned by CamScanner

נדבך חשוב בספר הוא הפרק ההיסטורי המובא בראשיתו. זו אינה סקירה שרירותית להכרת הרצף הכרונולוגי של התפתחות עולם העבודה בישראל בלבד, אלא סולם שעל הקורא לטפס בו כדי שיוכל לראות את התמונה בשלמותה ולהבין את עוצמת המהפכה שחוללו מייסדי גל ההתארגנויות בעת הזו. השתדלתי להבהיר את הנרטיב המסעיר של ההסתדרות, זה שהתהווה לאורך מאה שנות עבודה מאורגנת: החל בתפקידה המכריע בבניית המדינה שבדרך, דרך ההגמוניה המוחלטת שהייתה מנת חלקה לאורך עשרות שנים, וכלה בדעיכתה, שהובילה כמעט לפירוקה בשלהי שנות התשעים של המאה העשרים, כשהייתה על סף פשיטת רגל כלכלית ורק פסע הפריד בינה ובין איבוד דרכה. כל אלה יצרו נרטיב המקפל בתוכו את הדרמה האמיתית העומדת מאחורי גל ההתארגנויות. זהו אינו סיפור על התעוררות של ציבור עובדים הנלחם על תנאי העסקתו בלבד, אלא תפנית היסטורית הן בתולדות ההסתדרות והן בתולדות החברה הישראלית, שהפגישה בעיתוי קריטי בין מציאות חברתית חדשה שהתפתחה בארץ על רקע המחאה החברתית בראשית העשור, ובין דמויות מפתח במקומות עבודה, שהפיחו רוח חיים ברעיון העבודה המאורגנת.

כך הפכה העבודה המאורגנת בישראל בראשית העשור הנוכחי לזירה מרתקת, רבת תהפוכות, שטופת אידיאולוגיה, שייצרה שיח חברתי פורה והגשימה את חזון המחאה החברתית, שנזנחה והתקפלה עם אוהליה ברחוב רוטשילד בתחילת העשור הנוכחי. כולי תקווה כי על רקע מארג צפוף זה ייטיב הקורא לחוות את התהליך המכונן המתרחש כיום בעולם העבודה המאורגנת.

Scanned by CamScanner

סוף דבר

גל ההתארגנויות הפוקד את המשק בשנים האחרונות עונה במאפייניו הסוציאליים הבולטים להגדרת "מהפכה" על פי כל אמת מידה. בציר הזמן, מראשית ההתיישבות בארץ ועד היום, הופעתו היא בלא ספק בעלת משמעות היסטורית. הוא הפך מן היסוד את הסדר הישן בשוק העבודה, שינה באופן מהותי את יחסי הכוחות בין העובדים למעסיקים, חולל מהפך בעמדתן של מערכות המשפט והתקשורת בישראל כלפי התארגנות עובדים, שינה את מעמדה של העבודה המאורגנת ממנודה ומושמצת לנחשקת ומוערכת, והעלה על נס זן חדש של חברי ועדים: כריזמטיים, צעירים, משכילים, בני מעמד הביניים, שהפיחו רוח חיים ברעיון ההתארגנות והשיבו לו את יוקרתו האבודה מראשית ימי המדינה.

זוהי אומנם אינה מהפכה שהתרחשה בן לילה, אלא בתהליך עמוק ויסודי שנפרש על פני שנים אחדות וטרם הגיע למיצוי, אך התבוננות ממוקדת בכל אחת מהתארגנויות העובדים המרכיבות את התמונה השלמה כפסיפס, מעצימה את תחושת המהפכה. התארגנויות אלה התאפיינו בתסיסה עזה שרחשה מתחת לפני השטח, בכמיהה לשנות את המציאות המתסכלת במקום העבודה, את הדשדוש הכלכלי, את הדאגה שלא מרפה לעתיד התעסוקתי, את גילויי הניצול והניכור שהלכו וגברו מצד המעסיק, את פערי השכר שהעמיקו ואת תחושת חוסר הצדק שהלכה והתסיסה את רוחם של העובדים. תסיסה זו הובילה מנהיגים מקומיים

Scanned by CamScanner

לאזור אומץ ולהוביל מהלכים לשינוי הסדר הקיים במקומות עבודתם. הם סחפו רבים מהעובדים אחר רעיון ההתארגנות בהלך רוח מהפכני, רקמו יחד את המהלך מתחת אפם של המעסיקים בחשאיות מוחלטת, ופרצו בן לילה במהלכי בזק להחתמת העובדים. מהלכים אלה הדהימו את המשק, הולידו מאבקי עובדים קשים ורוויי יצרים ושינו ללא הכר את המציאות במקומות העבודה לנגד עיניהם המשתאות של המעסיקים.

לזריעת ניצני המהפכה שהופיעו עוד בשלהי העשור הקודם, היו שותפים צעירים חדורי אידיאולוגיה מהקליניקה המשפטית באוניברסיטת תל אביב, שלימים הקימו את ארגון "כוח לעובדים". אך את ייסודה ואת הובלתה של מהפכת ההתארגנויות במשק נטלה ההסתדרות בראשותו של יושב הראש לשעבר, עופר עיני, שמימש הלכה למעשה את משנתו הסדורה והמוקפדת לשיקומה של ההסתדרות ולהתחדשותה המרשימה. נדבך חשוב בתוכניתו המקיפה, שכללה בין השאר הידוק יחסים דרמטי עם התעשיינים, השגת תיקוני חקיקה תקדימיים שסייעו בהמשך להקמת ההתארגנויות, והקמת האגף להתאגדות עובדים – הוא שילובם של בוגרי תנועת הנוער "דרור ישראל" בהסתדרות. אלה נטלו את הובלת דרכה החדשה של ההסתדרות בלהט ובתשוקה אידיאולוגית, הפיחו בה רוח רעננה של שינוי, סחפו אחריהם בעוז, בנחישות ובמלאכת מחשבת את העובדים המתארגנים, ועיצבו מחדש את תדמיתה של ההסתדרות כגוף חברתי־אידיאולוגי ברוח תנועות הנוער, כבראשית ימיה של העבודה המאורגנת. לצדם עמדו כמה דמויות ותיקות שתרמו תרומה מכרעת להובלת המהלך, בהן יו"ר ההסתדרות הנוכחי ויו"ר האגף לאיגוד מקצועי דאז, אבי ניסנקורן, ומייסד האגף להתאגדות עובדים, עו"ד שי תקן.

התארגנות העובדים שחוללה את התפנית הדרמטית בשוק העבודה פרצה בראשית 2011 בין כתליה של חברת "פלאפון". קדמו לה ניצני התארגנויות זעירות שחלקן הפיחו תקוות גדולות, וחלקן כשלו וציננו את תשוקתם של מייסדי המהפכה בהסתדרות. נחישותו של בחור צעיר, עובד חטיבת ההנדסה בחברת "פלאפון", ברק לוי, שסחף אחריו מאות מעובדי אחת החברות הגדולות והמצליחות במשק למאבק מתוקשר בעל אלמנטים

Scanned by CamScanner

חברתיים ואידיאולוגיים נגד מעסיק נחוש שפעל בכל כוחו לסיכול ההתארגנות, היא שהובילה להעלאת הנושא לסדר היום התקשורתי, להתגייסות ציבורית ותקשורתית נרחבת סביב רעיון ההתארגנות, להופעתו של פסק דין "פלאפון" התקדימי, שטלטל את מערכת המשפט ואת שוק העבודה בישראל, ולהתעוררות עובדים מרשימה שהוציאה אל הפועל מהלכי התארגנות בשורה הולכת ומתארכת של מקומות עבודה בכל הענפים החשובים במשק, לרבות ענף ההיי־טק, סמלה המובהק של כלכלת השוק החופשי.

סמיכותן, בזמן ובאידיאולוגיה, של ההתארגנויות הראשונות למחאה החברתית המוחמצת בקיץ 2011, מחזקת את הגדרתו של גל ההתארגנויות כמהפכה, החורגת מגזרתה התעסוקתית, ודומה במאפייניה למהפכה חברתית. האידיאולוגיה החברתית של נהר המפגינים ששטף את רוטשילד פעפעה אל תוך כותליהם של מקומות העבודה ששכנו בבנייני המשרדים, סחפה את העובדים אחר הלך הרוח המהפכני שפשט באותה שנה במדינה והניעה אותם לחולל את השינוי ממקום עבודתם. זו הייתה אמנם מהפכה מוגבלת בהיקפה, אך בלא ספק המרשימה ביותר שפרצה בשוק העבודה מאז ימי ההתיישבות.

נשאלת השאלה, פניה של המהפכה לאן? אם כן, למהפכה, על פי הגדרתו של הסוציולוג הגרמני מקס ובר המופיעה בספרו של פרופ' עוז אלמוג "פרידה משרוליק", יש שני שלבים: השלב ה"כריזמטי", שבו יוצא ציבור האנשים בלהט, בתשוקה, בעוז, בהתרוממות רוח, באמונה בצדקת דרכו ובלא כל מורא וגם בסיכון לא מבוטל, לחולל את השינוי. והשלב ה"רוטיני", שבו המהפכה ממוסדת, והציבור שב אל שגרתו החדשה המעוגנת בהסכמים כתובים. על פי חלוקה זו, נדמה שבענפים רבים ומשמעותיים במשק הולך ומתממש השלב הראשון במהפכה. הכמיהה לשינוי, השתלהבות היצרים, התסיסה האידיאולוגית, התרוממות הרוח והאמונה העזה בצדקת הדרך, כל אלה התנקזו למאבק סוחף בכמה וכמה ענפים במשק, שהכניע את המעסיקים כמעט בכל זירה אפשרית, לרבות בזירות חשובות – התקשורתית והמשפטית. משהושגה פריצת הדרך וענפים מרכזיים חוללו את המהפך והתארגנו, יש לשער שיהיה זה

Scanned by CamScanner

רק עניין של זמן עד שגל ההתארגנות ישטוף את שאר הענפים הבלתי מאורגנים במשק. אך כבר כעת אפשר לחוש שרגעיו המכוננים של השלב הראשון במהפכה קנו אחיזה: עולם העבודה שינה את פניו, ויש להניח כי חרף הקשיים שמערימים המעסיקים ולמרות התנגדותם העיקשת, ישטוף גל ההתארגנויות במוקדם או במאוחר את שאר הענפים הבלתי מאורגנים במשק.

אשר לשלב השני בתפיסה של ובר, השלב ה"רוטיני", נדמה שההתארגנויות עומדות בפרשת דרכים. בשלב זה "ממסדת המהפכה את הישגיה, התורה שבעל פה מוחלפת בתורה שבכתב, הספונטניות והאלתור מפנים מקום לפולחן מחזורי ולחוקה כתובה, ואת המוטיבציות האלטרואיסטיות דוחקים הצדה שיקולי נוחות והשגת יתרונות אישיים". בהקבלה לשוק העבודה בשלב זה, בשוך מאבקי העובדים, שבים המתארגנים למקומות עבודתם כדי למסד את הישגיהם בדמות חתימה על הסכם קיבוצי, לארגן את מבנה הוועד, למנות בעלי תפקידים ולהשיב על כנה את שגרת העבודה, המעוגנת כעת בתנאי העסקה ורווחה תעסוקתית משופרים.

אך האם בכך תסתיים המהפכה? האם משאב אנושי איכותי זה, צעירים משכילים בני מעמד הביניים שהצעידו את המדינה להישגיה הטכנולוגיים והכלכליים מהמרשימים בתולדות המדינה, שהובילו את המהפכה האידיאולוגית ביותר שהתחוללה במשק זה עשורים רבים והקימה לתחייה בניגוד לכל הציפיות את העבודה המאורגנת בישראל – האם הם יסתפקו במיסודה ויניחו לה לגווע כפי שגוועה המחאה החברתית המוחמצת? אלמלא התאפיינה המהפכה בשוק העבודה בסממנים חברתיים, ולא בתעסוקתיים בלבד, אכן אפשר היה להכתיר את סיומה המוצלח של המהפכה במימוש השלב הרוטיני, בחתימה על הסכמים קיבוציים שיורידו את המסך על המהפכה. אלא שגל ההתארגנות מתאפיין בסממנים חברתיים; הוא נולד בהשפעת המחאה החברתית ובאווירת המיאוס החברתי ההולך וגובר מהמדיניות הניאו־ליברלית, שהעצימה את הפערים בחברה הישראלית והותירה חלקים נרחבים באוכלוסייה, לרבות שכבת העובדים בני מעמד הביניים, לדשדש מאחור. לפיכך עדיין מקננת

Scanned by CamScanner

התקווה בקרב רבים כי השלב השני במהפכה לא הגיע לסיומו, ובבוא היום עשוי להצמיח מהפכה חברתית עמוקה ורחבה יותר ואף לממש את חלומם של רבים המבקשים לשנות את השיטה הכלכלית־חברתית בישראל.

אין לדעת כיצד תסתיים מהפכת התארגנויות העובדים. במקומות עבודה מאורגנים רבים שבהם נחתמו הסכמים קיבוציים, נדמה שבערת המחאה טרם דעכה. בענפים רבים כלל לא הגיעו העובדים לפתחו של השלב השני, והם נמצאים בעיצומם של מאבקים עיקשים להכרה ביציגות. יש להניח שבמקומות עבודה רבים נוספים יש מי שנמצא בעיצומן של הכנות קדחתניות וחשאיות לקראת ההתארגנויות הבאות במשק. זהו צומת דרכים חברתי חשוב בתולדות המדינה. בעוד שהמצב הפוליטי שקוע בסטטוס קוו מתמשך ובקיפאון מוחלט ביחסי הכוחות בין ימין לשמאל, הרי שבהשקפה החברתית־כלכלית חלה תזוזה משמעותית והתרחקות מהרעיון הניאו־ליברלי. מבחנם הגדול של המתארגנים החדשים תלוי בשאלה אם יבחרו להסתכל על התהליך שעברו במבט צר התחום לשוק העבודה בלבד וישקעו אל תוך שגרה מתסכלת של מיסוד הישגיהן של ההתארגנויות בתוך בנייני המשרדים, או שיראו במהפכה שחוללו בשוק העבודה צעד ראשון בדרך למהפכה חברתית שתשנה או תמתן באופן משמעותי את התפיסה הכלכלית־חברתית הרווחת במדינה. ימים יגידו.

Scanned by CamScanner

ביבליוגרפיה

גורביץ׳ י׳, ילד לא רצוי: יצחק בן אהרון – ביוגרפיה אינטימית, ידיעות אחרונות, 2003

בן אהרון י׳, דפים מן הלוח – 1906-1993, הקיבוץ המאוחד, 1994

דורון א׳, מקורות לתולדות ׳תנועת העבודה הישראלית׳, בית ברל, 1981

כנרי ב׳, טבנקין בארץ ישראל, יד טבנקין, המרכז למורשת בן גוריון, 2003

שפירא א׳, ברל – ביוגרפיה, ספרית אפיקים עם עובד ואוניברסיטת תל אביב, 1980

גוז׳נסקי ת׳, התפתחות הקפיטליזם בפלשתינה, מפעלים אוניברסיטאיים להוצאה לאור, 1986

נוימן ב׳, תשוקת החלוצים, עם עובד, 2009

סטמפלר ש׳, אנשים ומדינה, משרד הביטחון, 1989

בילצקי א׳, בכבלי משבר לאומי, אלף בית, 1987

בן־מאיר ד׳, העבודה ההתנדבותית בישראל להלכה ולמעשה, כרטא, 1988

Scanned by CamScanner

בן רפאל א', שטרנברג י', אליטות חדשות בישראל, מוסד ביאליק, 2007

אלמוג ע', פרידה משרוליק, כינרת, זמורה ביתן ואוניברסיטת חיפה, 2004

בן פורת א, כיצד נעשתה ישראל קפיטליסטית, פרדס, 2011

שוורץ־אילן ד', בין רווחה להפרטה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, 2011

סובול י', כאן ועכשיו – עמיר פרץ והמצב הישראלי, ידיעות אחרונות, 2006

כהן א, ואדי סאליב שלי, ידיעות אחרונות, 2009

צאבאג ש', עוצמות במערכה: יחסי ההסתדרות וממשלות הליכוד 1984-1977, הקיבוץ המאוחד, 1995

בן־מאיר ד', לקסיקון ההסתדרות, עם עובד, 1980

בן־מאיר ד', ההסתדרות, כרטא, 1978

זלץ ב', נחמיאס א', מפ"ח ב'חיפה האדומה' 1921-2003, ההסתדרות החדשה, 2003

יגול י', קץ ההגמוניה, יסוד, תשל"ח 1978

מרגלית א', האיגוד המקצועי בישראל – עבר והווה, מכון גולדה מאיר לחקרי עבודה וחברה אוניברסיטת תל אביב, 1994

23 צ'אנג ה', דברים שלא מגלים לנו על קפיטליזם, כנרת, זמורה ביתן, 2011

מאמרים

"תיאור וניתוח הבעלויות על כלי התקשורת בישראל", מרכז המחקר והמידע בכנסת, תמיר אגמון, עמי צדיק, יוני 2013

"שלושה עשורים של הפרטה", יעל חסון, נובמבר 2006

Scanned by CamScanner

"האם ייתכן דו־קיום בין סוציאליזם לקפיטליזם בישראל?", יצחק בן אהרון, 1972

"תולדות ההסתדרות", יפה נקר, דצמבר 2000

"הפרטת הפנסיה התעסוקתית בישראל", לילך לוריא

פסקי דין והכרעות בג"ץ

חוק הסכמים קיבוציים, תשי"ז-1957 נוסח מלא ומעודכן

דב"ע נו/209-3 מפעלי תחנות בע"מ – יניב ואח'

עס"ק 1008/00 הורן את ליבוביץ בע"מ – הסתדרות העובדים הכללית החדשה

דב"ע 10-4/98 "דלק", חברת הדלק הישראלית בע"מ – ההסתדרות החדשה

דב"ע נז/44-4 חיפה כימיקליים בע"מ – הסתדרות העובדים הכללית החדשה מרחב חיפה

בג"ץ עמית

אקרשטיין תעשיות בע"מ – כוח לעובדים, ארגון עובדים דמוקרטי

עסק 24/10 הוט טלקום בע"מ – הסתדרות העובדים הלאומית

Scanned by CamScanner

תודות

תודה מקרב לב לכל האנשים היקרים שליוו אותי לאורך מסע הכתיבה המאתגר והמרתק. תודה לכל המרואיינים היקרים על שהקדשתם לי מזמנכם היקר ותרמתם רבות למלאכת התיעוד והתחקיר בשיחותינו המרתקות. הערכתי הרבה לפועלכם, איש איש בתחומו. תודה רבה ליקי חלוצי, פסח האוספטר ואורי רמתי על שחשפתם בפניי ממעיינות הידע העשיר שברשותכם וסייעתם בידי בכתיבת הפרק ההיסטורי. תודה מקרב לב לנשיאי בית הדין הארצי לעבודה בדימוס, השופטת נילי ארד והשופט סטיב אדלר, על הזמן היקר ותשומת הלב שהקדשתם לשאלותיי הנוגעות לעמדתכם המשפטית המלומדת ולפסיקותיכם התקדימיות ששינו את פני העבודה המאורגנת בישראל. תודה מקרב לב לעורכי הדין המנוסים, עו"ד בני כהן ועו"ד כפיר זאב, מומחים בתחום דיני עבודה, על הראיונות הנרחבים שהענקתם לי בסבלנות רבה, אשר סייעו בידי בכתיבת הפרק המשפטי החשוב העוסק בניהול משא ומתן להסכם הקיבוצי. הענקתם לציבור העובדים עצות שימושיות ופרשתם בפניהם משנה סדורה באחת הסוגיות המרתקות בתחום יחסי העבודה. תודה לניצן צבי כהן ולשאר החברים שקראו את הטיוטה האחרונה של כתב היד בקריאה ביקורתית מדוקדקת, העירו הערות מועילות, הציעו הצעות נבונות לתיקון ותרמו רבות מידיעותיהם וממומחיותם. תודה מקרב לב ליושבי ראש ועדי העובדים ששיתפו אותי ואת הקוראים במאבקי העובדים שהנהיגו

Scanned by CamScanner

במקומות עבודתם, הן בהתארגנויות ראשוניות והן כנגד רפורמות ומהלכי הפרטה. פעילותכם מעוררת השראה!

תודה מיוחדת לעמית מרדכי, מנהלת השיווק במכון הבינלאומי למנהיגות, ולאורי וולמן, יועץ התקשורת, על הדלתות שפתחתם בפניי, על העזרה הרבה ועל העידוד והדחיפה.

תודה מעומק הלב לחברי, ברק לוי, על תרומתך הרבה לספר, אך מעל הכול על הדרך שפרצת עבור רבבות המתארגנים החדשים. ספק רב אם פרק זה בהיסטוריה של העבודה המאורגנת היה נכתב אלמלא הגשימו מנהיגים כמוך, יחד עם הנהגת ההסתדרות החדשה, אנשי חזון ושאר רוח, את כמיהת המוני העובדים בעשור האחרון לשינוי בשוק העבודה. יישר כוח!

תודה מיוחדת ומעומק הלב ליחיאל שמן, חברי הטוב, על העידוד, הדחיפה והליווי לאורך כל הדרך. קצרה היריעה בפרק תודות זה לתאר את הערכתי הרבה לפועלך. אשרי האדם הזוכה בחבר כמוך! אשרי החברה הישראלית שהתברכה בפעילים חברתיים כמוך, רודפי צדק חברתי.

וכמובן תודה מיוחדת לאשתי היקרה קרן ולילדיי האהובים, אור, עידו ואיתי, על התמיכה, על הפרגון, על הסבלנות ועל ההתחשבות, שאפשרו לי להשקיע את מלוא הזמן ותשומת הלב הנחוצים למלאכת כתיבת הספר.

Scanned by CamScanner